

va ijtimoiy moslashuv tamoyillari esa logopediya fanini insonni jamiyatga to’liq integratsiya qiluvchi tizimga aylantirdi. Xulosa qilib aytganda, zamonaviy logopediya — bu insonni markazga qo’ygan, texnologik va falsafiy asoslarda rivojlanayotgan, nutqni inson erkinligi va tafakkurining ifodasi sifatida talqin etuvchi fan bo’lib, u insonning ruhiy, ma’naviy va ijtimoiy kamolotiga xizmat qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Белякова, Л. И. Дифференциальные признаки сходных форм нарушений речи / Л. И. Белякова, А. М. Шацкова // Логопед. — 2012. — № 5. — С. 10—13.
2. Боскис, Р. М. Об одной из форм акустической агнозии. Косноязычие в речи и письме / Р. М. Боскис, Р. Е. Левина // Воспитание и обучение детей с нарушениями развития. — 2013. — № 3. — С. 17—25.
3. Григоренко, Н. Ю. Логопедический и медицинский аспекты органической дислалии и способы её коррекции / Н. Ю. Григоренко, М. Л. Синяева // Дефектология. — 2000. — № 4. — С. 22—31.
4. Левковская, М. Н. Нарушение речевой функции детей дошкольного возраста гомельского региона : магистерская диссертация / Левковская Марина Николаевна ; научный руководитель Дегтярева Елена Николаевна ; Министерство образования Республики Беларусь, Учреждение образования "Мозырский государственный педагогический университет имени И. П. Шамякина". — Мозырь, 2018 — 77, [2] с.
5. Логопедия. Методическое наследие : пособие для логопедов и студентов дефектологических факультетов педагогических вузов : в 2 ч. / под редакцией Л. С. Волковой — Москва : Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 2003. — Ч. 1 : Нарушения голоса и звукопроизводительной стороны речи / [автор-составитель: С. Н. Шаховская и др.]. — 223 с.
6. Логопедия (под. ред. Проф. Л.С. Волковой). - М., 2003.
7. Ляпидевский С.С. Неврапатология. - М., 2001.
8. Хрестоматия по логопедии. Т.1, (под ред. Л.С. Волковой, В.И. Селиверстов). — М., 1997.
9. Филичева Т.Б. и др. Дети с фонетико-фонематическим недоразвитием Изд-во ГНОМ и Д. - М., 2000.
10. Ковшиков В.А. Экспрессивная алалия и методы ее преодоления. – Санкт-Петербург: КАРО, 2006. 12-с.
11. Mo‘minova L.R., Amirsaidova Sh.M., Mamarajabova Z.N., Xamidova M.U., Yakubjanova D.B., Jalolova Z.M., Abidova N.Z. Maxsus psixologiya. – Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2013. 157-b.
12. Ayupova M.Y. Logopediya. – Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2019, – 560 b.
13. Shomaxmudova R. Sh. Mo‘minova L. Bolalar nutqidagi nuqsonlar va ularni bartaraf etish. — Toshkent: O‘qituvchi, 1994.
14. Shomahmudova R. To‘g‘ri talaffuzga o‘rgatish va nutq o‘stirish. – Toshkent: “Ilm Ziyo”, 2013. – 130 b.
15. Babayeva D.R. Nutq o‘stirish nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: “Barkamol fayz media”, 2018. – 432 b.
16. O‘rmonjonov Azizbek Muhammadjon o‘g‘li. (2025). INKLYUZIV TA’LIMNING MUSIQA TA’LIMIDAGI O‘RNI VA AHAMIYATI. TA’LIM VA TARAQQIYOT, 4(3), 607-613.
17. Botirova Sevara Mamurovna, Tursunov Ramziddin Abdixalil o‘g‘li. (2025). MA’NAVIY BARKAMOL YOSHLAR YANGI O‘ZBEKISTON BUNYODKORI. MA’NAVIY BARKAMOL YOSHLAR YANGI O‘ZBEKISTON BUNYODKORI, 1(1), 98-102.

LOGOPEDIYANING FALSAFIY VA METODOLOGIK ASOSLARI

Samarqand Kimyo Xalqaro Universiteti
Logopediya yo‘nalishi MSPD-S-251U talabasi
Fayzullayeva Nozima Rustam qizi

Annotatsiya: Nutq terapiyasi (logopediya) inson nutq faoliyatidagi buzilishlarni o‘rganish, ularni tuzatish va oldini olish bilan shug‘ullanadigan fan bo’lib, uning falsafiy asoslari shaxsning ijtimoiy va ma’naviy rivojlanishi bilan chambarchas bog‘liqdir. Mazkur maqolada logopediya fanining tarixiy ildizlari, qadimgi yunon va sharq mutafakkirlari qarashlari, Yevropa va Rossiya ilmiy maktablaridagi rivojlanish

jarayoni, zamonaviy texnologiyalar va biopsixososial yondashuvlar yoritilgan. Shuningdek, nutq terapiyasining insonparvarlik tamoyiliga asoslanishi va shaxsning nutqiy, psixologik va ijtimoiy salomatligini yaxlit tarzda tiklashdagi roli tahlil qilingan.

Kalit soʻzlar: nutq terapiyasi logopediya nutq buzilishlari falsafa tarixiy rivojlanish psixologik yondashuv ijtimoiy aspekt texnologik innovatsiyalar biopsixososial model shaxsiy yondashuv

ФИЛОСОФСКИЕ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ЛОГОПЕДИИ

Самаркандский международный химический университет

Направление: Логопедия

Студент группы MSPD-S-251U

Файзуллаева Нозима Рустам кизи

Аннотация: Логопедия изучает нарушения речевой деятельности человека, методы их коррекции и профилактики. Философские основы логопедии связаны с пониманием личности как социального и духовного существа. В статье освещены исторические корни логопедии, взгляды античных и восточных мыслителей, развитие науки в европейских и российских школах, а также современные технологии и биопсихосоциальный подход. Подчеркивается значение гуманистической философии в логопедии и комплексная роль речи в развитии личности.

Ключевые слова: логопедия речевая терапия нарушения речи философия историческое развитие психологический подход социальный аспект технологические инновации биопсихосоциальная модель индивидуальный подход

PHILOSOPHICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF SPEECH THERAPY

Samarkand International University of Chemistry

Department: Speech Therapy

Student of Group MSPD-S-251U

Fayzullayeva Nozima Rustam qizi

Abstract: Speech therapy (logopedics) studies speech disorders, methods of their correction, and prevention, with its philosophical foundations closely linked to human social and spiritual development. This article covers the historical roots of logopedics, the views of ancient Greek and Eastern thinkers, the development in European and Russian scientific schools, as well as modern technologies and the biopsychosocial approach. The importance of a humanistic philosophy in speech therapy and the integrated role of speech in personal development are analyzed.

Keywords: speech therapy logopedics speech disorders philosophy historical development psychological approach social aspect technological innovations biopsychosocial model individual approach

Nutq terapiyasi (logopediya) inson nutq faoliyatidagi buzilishlarni oʻrganish, ularni bartaraf etish va oldini olish bilan shugʻullanadigan fan sohasidir. Uning falsafiy asoslari insonni ijtimoiy mavjudot sifatida anglash, nutqning shaxs rivojlanishidagi oʻrni, tafakkur va til oʻzaro bogʻliqligini tahlil qilish bilan chambarchas bogʻliqdir. Logopediya fani tarixan uzoq davr davomida shakllanib, turli falsafiy oqimlar, pedagogik va psixologik qarashlar bilan rivojlanib borgan.

Logopediya fanining ilk ildizlari qadimgi sivilizatsiyalarga borib taqaladi. Qadimgi Yunon faylasuflari — Aristotel, Platon, Gippokratlar nutqni inson tafakkurining ifodasi, aqlning tashqi koʻrinishi sifatida baholaganlar. Ayniqsa Gippokrat nutq buzilishlarini miya faoliyatidagi nuqsonlar bilan bogʻlagan boʻlsa, Aristotel tildagi tovush hosil boʻlish jarayonini anatomik jihatdan tushuntirishga harakat qilgan. Rim davrida Mark Fabi Kvintilian oʻqituvchi shaxsining nutq madaniyatidagi rolini tahlil qilib, nutqni toʻgʻri shakllantirish uchun tarbiya va mashqning ahamiyatini koʻrsatgan. Bu gʻoyalar keyinchalik nutq terapiyasining metodologik poydevorini tashkil etgan.

Sharq olimlari ham inson nutqining mohiyati, tafakkur va til oʻzaro aloqasi haqida chuqur ilmiy qarashlar bildirganlar. Abu Nasr Forobiy “Aql va nutq haqida risola” asarida nutqni insonni hayvondan ajratib turuvchi asosiy belgilaridan biri sifatida taʼriflagan, tilning mantiqiy va maʼnaviy tomonini ajratgan. Ibn Sino esa “Tib qonunlari”da nutqdagi nuqsonlarni fiziologik sabablar bilan bogʻlagan holda, nutq

apparati a’zolarining funksional buzilishlarini davolash yo’llarini tavsiya etgan. Alisher Navoiy esa til, so’z, ma’no va inson ruhiyatining uyg’unligini tahlil qilib, nutqni inson kamolotining mezonini sifatida talqin etgan. Bu fikrlar Sharq logopediyasining falsafiy asoslarini tashkil qilgan.

Yevropa ilmiy maktablarida XVIII–XIX asrlarda logopediya mustaqil fan sifatida shakllana boshladi. Nemis olimi Samuel Heinicke birinchi bo’lib nutq buzilishlarini tuzatish bo’yicha tizimli mashg’ulotlar o’tkazgan, keyinchalik uning ishini Iogann Itard, P. Bonnet, A. Kussmaul kabi olimlar davom ettirdilar. Ayniqsa Itardning “Yovvoyi bola” ustidagi tajribalari nutqni ijtimoiy muhit va tarbiya orqali shakllantirish mumkinligini isbotladi. XIX asr oxiri — XX asr boshlarida rus olimlari — I.P. Pavlov, L.S. Vygotskiy, A.R. Luriya va R.E. Levina logopediya fani rivojiga katta hissa qo’shdilar. Pavlovning oliy nerv faoliyati haqidagi ta’limoti, Vygotskiyning “yaqin rivojlanish zonasi” konsepsiyasi va Luriya tomonidan ishlab chiqilgan neyropsixologik tahlil metodlari nutq terapiyasining ilmiy asoslarini yaratdi.

XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab logopediya falsafasi inson shaxsini yaxlit tizim sifatida o’rganishga, nutq buzilishlarini faqat fiziologik emas, balki psixologik, ijtimoiy va madaniy omillar bilan bog’liq holda tushuntirishga yo’naltirildi. Bu davrda ekzistensializm, neotomizm, pozitivizm va pragmatizm kabi falsafiy oqimlar logopediya nazariyasiga sezilarli ta’sir ko’rsatdi. Ekzistensialistlar (J. Sartr, K. Yaspers, N. Berdyayev) insonning o’zini anglash va o’zini yaratish jarayonida nutqning ahamiyatini ta’kidlab, logopedik ishda shaxsiy yondashuv zarurligini ilgari surdilar. Pragmatistlar (J. Dyui, U. Jeyms) esa ta’lim va nutqni tuzatish jarayonida individual tajriba va faoliyatni asosiy manba sifatida ko’rsatdilar. Hozirgi davr logopediya fani texnologiyalar bilan chambarchas bog’langan. Zamonaviy nutq terapiyasi falsafasi insonning nutq faoliyatini neyropsixologik, biotexnologik va axborot-kommunikatsion tizimlar yordamida o’rganish va tuzatishga asoslanadi. Bugungi kunda nutq apparatining faoliyatini tahlil qilishda neyrovizualizatsiya (EEG, fMRI) usullari, kompyuter akustik tahlil dasturlari, sun’iy intellekt asosida ishlovchi logopedik platformalar (masalan, “Speechify”, “LinguaBot” kabi tizimlar) keng qo’llanilmoqda. Virtual reallik, biofeedback (biomunosabatli teskari aloqa) texnologiyalari, interaktiv o’yinli terapiya metodlari orqali bolalarda duduqlanish, dislaliya, alaliya kabi nutq buzilishlarini tuzatish samaradorligi ortmoqda.

Sharq mamlakatlarida, xususan, O’zbekiston, Qozog’iston, Turkiya, Xitoy va Koreyada logopediya fani so’nggi yillarda jadal rivojlanmoqda. O’zbekiston logopedlari nutq buzilishlarini erta aniqlash, inkluziv ta’lim muhitida logopedik yordamni tashkil etish, ona tilining fonetik va morfologik xususiyatlariga asoslangan milliy metodikalarni ishlab chiqish yo’lida izlanishlar olib bormoqdalar. Zamonaviy nutq terapiyasi falsafasi o’z mohiyatiga ko’ra insonparvarlik tamoyiliga asoslanadi: bu yondashuv shaxsni faqat nutq buzilishiga ega bemor sifatida emas, balki o’zining ichki dunyosi, his-tuyg’usi va ijtimoiy ehtiyojlari bilan bir butun mavjudot sifatida ko’radi. Nutqni tuzatish jarayoni shaxsning o’ziga ishonchini tiklash, muloqotga bo’lgan ijtimoiy motivatsiyasini rivojlantirish, ruhiy barqarorlikni mustahkamlash vositasi sifatida talqin etiladi. Shu bois, zamonaviy logopediya falsafasi biomedikal modeldan biopsixosozial modelga o’tib, insonning nutqiy va ruhiy salomatligini yaxlit tarzda tiklashga qaratilgan yangi paradigmani shakllantirdi. Shunday qilib, logopediya fani tarixan tibbiy va pedagogik yondashuvlardan boshlangan bo’lsa-da, bugungi kunda u falsafiy, psixologik, texnologik va ijtimoiy yondashuvlarni birlashtirgan kompleks tizimga aylangan. Bu esa nutq terapiyasi falsafasining asosiy g’oyasi — insonning nutqiy rivojlanishini uning ma’naviy, aqliy va ijtimoiy mohiyatidan ajratmagan holda, yaxlit tarzda tushunishdir.

Xulosa

Logopediya fanining shakllanishi va rivojlanishiga tarixiy, ijtimoiy, tibbiy hamda falsafiy omillar turtki bo’lgan. Inson nutqining tabiati, uning tafakkur bilan bog’liqligi haqidagi qadimgi yunon va sharq mutafakkirlarining qarashlari bu fanning falsafiy ildizlarini tashkil etdi. Keyinchalik tibbiyot va fiziologiya sohalaridagi kashfiyotlar, xususan, miya faoliyati, eshitish va artikulyatsiya mexanizmlarining o’rganilishi logopediyani ilmiy asosda shakllantirishga imkon berdi. XIX–XX asrlarda psixologiya, lingvistika va pedagogika fanlarining rivoji, shuningdek, insonparvarlik g’oyalari ta’sirida logopediya shaxsga yo’naltirilgan, kompleks yondashuvli fan sifatida qaror topdi.

Bu fanning falsafiy poydevorini insonni faqat biologik emas, balki ijtimoiy-ma’naviy mavjudot sifatida talqin etuvchi g’oyalar tashkil etdi. Ekzistensializm, pragmatizm, neotomizm, dialektik materializm kabi falsafiy yo’nalishlar logopedik amaliyotda insonning erkinligi, tajribasi, shaxsiy o’sishi va ijtimoiy moslashuvi kabi tamoyillarning shakllanishiga katta ta’sir ko’rsatdi. Ayniqsa, L.S. Vygotskiy, A.R. Luriya, J. Dyui, Ibn Sino, Forobiy, Navoiy kabi olimlarning inson tafakkuri, nutqi va tarbiyasi haqidagi qarashlari logopediyaning ilmiy-falsafiy asosini boyitdi. Hozirgi davrda logopediya fanining rivojlanishiga

zamonaviy texnologiyalar — neyropsixologik diagnostika, sun’iy intellekt, kompyuter akustik tahlil, virtual reallik asosidagi o’quv dasturlari va biotexnik vositalar katta turtki bermoqda. Bu jarayon logopediyani an’anaviy tuzatish mashg’ulotlaridan interaktiv, multimodal va integrativ terapiya shakllariga olib keldi. Shuningdek, nutqni rivojlantirish jarayonida madaniyatlararo muloqot, ijtimoiy kommunikatsiya va inkluziv ta’lim g’oyalari ham yangi falsafiy yo’nalish sifatida shakllanmoqda. Kelajakda nutq terapiyasi fani insonning ruhiy, neyrofiziologik va sotsiokulturologik jihatlarini birlashtirgan integrativ paradigma asosida yanada taraqqiy etishi kutilmoqda. Logoped mutaxassislar nafaqat nutq buzilishlarini bartaraf etuvchi amaliyotchi, balki insonning kommunikativ salomatligini qo’llab-quvvatlovchi psixolog, pedagog va madaniyat targ’ibotchisi sifatida faoliyat yuritishi lozim bo’ladi. Shuningdek, kelajak logopediyasi sun’iy intellekt bilan hamkorlikda ishlovchi interaktiv tizimlar, ovozli neyrotezlar, raqamli muloqot platformalari orqali kengayadi. Shunday qilib, zamonaviy nutq terapiyasi falsafasining rivoji insonning nutqiy, tafakkuriy va ma’naviy qobiliyatlarini yaxlit holda tiklashga qaratilgan bo’lib, u nafaqat tibbiy yoki pedagogik yo’nalish, balki insonparvarlik va madaniyat taraqqiyotining muhim qismiga aylanmoqda. Shu yo’nalishda ilm-fan, texnologiya va falsafa uyg’unligi logopediya fanining kelajakdagi barqaror va innovatsion taraqqiyotini ta’minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Маслова Е.С. Использование изобразительной деятельности дошкольного возраста с нарушениями речи Сборник материалов по итогам научно-исследовательской деятельности молодых ученых в области гуманитарных, естественных и технических наук в 2005 г. — М.: Прометей, 2006. — С. 93–96.
2. Маслова Е.С. Рисование как средство обогащения социальных представлений дошкольников с нарушениями речи Обучение и воспитание детей с нарушениями речи на основе верботонального метода. Выпуск 3 под ред. Л.И. Руленковой — М.: СППРиК, 2007. — С. 52–55.
3. Tillayev M. O‘zbek xalq ertaklari –Toshkent, 2009.
4. Обухова Т. И. Изучение готовности младших дошкольников с нарушением речик созданию предметного изображения / Т. И. Обухова, Е. Н. Сороко// Дефектология. - 2012. - № 4. - С. 58-65
5. Логопедия (под. ред. Проф. Л.С. Волковой). - М., 2003.
6. Краузе Е.Н. Логопедия. - М., 2003.
7. Повалеева М.А. Справочник логопеда. — М., 2002.
8. Хрестоматия по логопедия. Т.1, (под ред. Л.С. Волковой, В.И. Селиверстов). — М., 1997.
9. Филичева Т.Б. и др. Дети с фонетическим недоразвитием Изд-во ГНОМ и Д. - М., 2000.
10. Ковшиков В.А. Экспрессивная алалия и методы ее преодоления. — Санкт-Петербург: КАРО, 2006. 12-с.
11. Mo‘minova L.R., Amirsaidova Sh.M., Mamarajabova Z.N., Xamidova M.U., Yakubjanova D.B., Jalolova Z.M., Abidova N.Z. Maxsus psixologiya. — Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2013. 157-b.
12. Ayupova M.Y. Logopediya. — Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2019, — 560 b.
13. Shomaxmudova R. Sh. Mo‘minova L. Bolalar nutqidagi nuqsonlar va ularni bartaraf etish. — Toshkent: O‘qituvchi, 1994.
14. Shomahmudova R. To‘g‘ri talaffuzga o‘rgatish va nutq o‘stirish. — Toshkent: “Ilm Ziyos”, 2013. — 130 b.
15. Babayeva D.R. Nutq o‘stirish nazariyasi va metodikasi. — Toshkent: “Barkamol fayz media”, 2018. — 432 b.
16. O‘rmonjonov Azizbek Muhammadjon o‘g‘li. (2025). MAKTABGACHA TA’LIM YOSHIDAGI IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALAR UCHUN INKLYUZIV TA’LIM SHAROITIDA MUSIQIY TA’LIMNI TASHKIL ETISH METODIKASI. Kelajak o‘qituvchisi - Kelajak Bunyodkori, 1(1), 470-475.
17. Ramziddin Tursunov. (2025). IJTIMOIIY ONG VA MA’NAVIYAT TUSHUNCHASI HAMDA UNING MAZMUN-MOHIIYATI. Kelajak o‘qituvchisi - Kelajak Bunyodkori, 1(2), 36-40.

LOGOPEDIYA FANINING FALSAFIY YO’NALISHLARI VA INNOVATSION TARAQQIYOT BOSQICHLARI

Samarqand Kimyo Xalqaro Universiteti Logopediya yo’nalishi MSPD-S-251U talabasi
Abdullayeva Fotima Mamatxonovna